

Zdzisław Kieliszek

XI Dni Interdyscyplinarne, "Rytuał : od etologii do teologii" : (25-26 października 2010)

Studia Warmińskie 48, 341-345

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

UWM) naświetliła kontekst egzegezy biblijnej J 19,25–27, tekstu, w którym zawarte są słowa umierającego Jezusa. Mariologię po Soborze Watykańskim II, charakteryzującą się zmianami uwzględniającymi soborowe *aggiornamento*, ukazali: bp Jacek Jezierski (Wydział Teologii UWM) i ks. Jacek Neumann (Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego, Elbląg). Ks. Paweł Rabczyński (WSDMW „Hosianum”) przedstawił zagadnienie hermeneutyki teologicznej mariologii. Maryjny kontekst katechezy szkolnej został ukazany w opracowaniu Beaty Bilickiej (Wydział Teologii UMK) i Anny Zellmy (Wydział Teologii UWM). Wykład akademicki mariologii XX w. w Polsce przedstawiła Katarzyna Parzych-Blakiewicz (Wydział Teologii UWM). Autorzy podkreślili biblijność współczesnej mariologii. Zwrócili uwagę na trudności związane z wprowadzaniem eklezjologicznej interpretacji zagadnień maryjnych do świadomości religijnej i refleksji teologicznej.

Seminarium nie wyczerpało tematyki i problemów wskazanych w tytule spotkania, ale miało charakter wprowadzający. Zostało bowiem pomyślane jako spotkanie kilku środowisk i dyscyplin badawczych. Być może dzięki temu spotkaniu powstanie wspólny projekt badawczy. Organizatorzy zamierzają zorganizować kolejne seminaria mariologiczne, poszerzając krąg środowisk i osób jako współtwórców, prelegentów oraz autorów.

Warmiński kontekst dziejowy, kulturowy i religijny upoważnia do podejmowania problematyki maryjnej i mariologicznej w sposób interdyscyplinarny. Bogate dziedzictwo kulturowe skłania do refleksji z współczesnego punktu widzenia, w świetle obecnego stanu badań i współczesnych metod badawczych, jednak bez popełniania błędów ahistoryczności. Wystąpienia prelegentów ukazały się drukiem w 2011 r. (wyd. Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne).

bp Jacek Jezierski
Katarzyna Parzych-Blakiewicz
Olsztyn

XI Dni Interdyscyplinarne, *Rytuał: od etologii do teologii* (25–26 października 2010)

Na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie 25–26 października 2010 r. odbyły się XI Dni Interdyscyplinarne. Głównym organizatorem konferencji była Katedra Filozofii i Kultury Chrześcijańskiej z WT UWM, współorganizatorami: Katedra Zoologii z Wydziału Biologii

UWM oraz Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej z Wydziału Humanistycznego UWM. Celem obrad było skonfrontowanie badań nad rytuałem, które są prowadzone na gruncie różnych dyscyplin nauki. Wystąpienia podzielono na cztery grupy tematyczne: 1. Rytualizacja; 2. Komunikacja; 3. Widowiskowość; 4. Sakralizacja. Dwie pierwsze konferowały pierwszego dnia, zaś dwie kolejne następnego.

Uczestników XI Dni Interdyscyplinarnych w problematykę związaną z rytuałem wprowadził ks. dr hab. Jacek J. Pawlik, prof. UWM. Omówił strukturę rytuału, czyli zespół symbolicznych czynności, które stanowią ustaloną zewnętrzną formę jakiegoś doniosłego aktu; wskazał także na formę (np. miejsce, gesty, rekwizyty) oraz jego treść (tzn. określone symbole i sposoby ich powiązania).

W pierwszej grupie tematycznej – *Rytualizacja* – zaprezentowało się czterech autorów. Prof. dr hab. Alicja Boroń wygłosiła referat *Czy rytuał tkwi w naturze zwierząt?* Zauważyła, że w świecie zwierząt można zaobserwować stałe zachowania (np. charakterystyczne poruszanie się, wymachiwanie skrzydłami, tańce godowe), które powtarzane przez całe pokolenia nabierają znaczenia rytuałów związanych z okresem rozrodu oraz służą głównie do rozpoznawania i porozumiewania się osobników przeciwnej płci, należących do tego samego gatunku. Dr Maria-Magdalena Weker w wystąpieniu *Ceremonie w świecie zwierząt*, przygotowanym wspólnie z prof. dr hab. Jerzym A. Chmurnym, zwróciła uwagę, że większość powtarzalnych zwierzęcych zachowań ma charakter genetycznie zaprogramowanych i dziedzicznie przekazywanych sekwencji póż, ruchów oraz wokalizacji. Są one najczęściej wyzwalane określonymi bodźcami zewnętrznymi. Temat *Behawior budowlany u bezkręgowców – czy można mówić o rytuale?* omówił prof. dr hab. Stanisław Czachorowski. Zasygnalizował, że powtarzalne zachowania bezkręgowców, które służą tworzeniu złożonych konstrukcji budowlanych (np. sieci łownych i przenośnych domków budowanych przez larwy chrzączek, gniazd budowanych przez osy i pszczoły), są zawsze uwarunkowane genetycznie, a nigdy nie są skutkiem uczenia się. Obrady w ramach grupy tematycznej *Rytualizacja* zakończył prof. dr hab. Aleksander Bielecki podwójnym wystąpieniem, które przygotował przy współpracy mgr Joanny M. Cichockiej. W pierwszym *Adaptacja jako podstawa przetrwania, rytuał i poszukiwanie prawdy* argumentował za tezą, że adaptacja i rytualizacja są procesami nierozzerwalnie związanymi z poszukiwaniem prawdy w świecie. W drugim *Widzenie jako kolebka rytualizacji i rytuału – teoria fototaksji* zasugerował, że posiadana przez zwierzęta zdolność widzenia warunkuje rytualizację i rytuał.

Część poświęconą komunikacji, w której zaprezentowało się pięciu dyskutantów, zainaugurowała prelekcja prof. dr hab. Aleksandra Kiklewicza

Rytualizmy w systemie aktów mowy. Prelegent wskazał, że w ludzki sposób komunikowania się są wpisane zrytualizowane zachowania mowne, akty mowy, typy konwersacji i oddziaływania werbalnego (np. mówiąc „Dzień dobry!”, realizujemy akt przywitania się, tzn. jest to jakaś forma rytuału). Dr Sebastian Przybyszewski w wystąpieniu *Rytuał a komunikacja* wykazał różnicę między rytuałem religijnym a rytuałem świeckim. Pojęcie siły illokucyjnej (intencja, zamiar i plan, które człowiek realizuje za pomocą wyrażenia językowego), które do naukowego dyskursu wprowadził brytyjski myśliciel John L. Austin, okazuje się być pomocne przy opisie rytuałów religijnych i odróżnieniu ich od świeckich, ponieważ w tych pierwszych jest ona znacznie mocniej zaznaczona niż w drugich. W referacie *Rytualizacja śmierci w powieści Władimira Sorokina „Lód”* dr hab. Ewa Nikadem-Malinowska, prof. UWM, przedstawiła koncepcję przewartościowania i rytualizacji śmierci, którą w swojej twórczości prozatorskiej stworzył jeden z ciekawszych rosyjskich postmodernistycznych pisarzy Władimir Sorokin. Zdaniem prelegentki przywołany twórca śmierć i jej rytualizację uważa za dominantę świata. Mgr Olga Letka przybliżyła lirykę rosyjskiej poetki Inny Lisnanskiej. W wystąpieniu *Rytualny wymiar oczekiwania i pożegnania w poezji Inny Lisnanskiej* ukazała, że w twórczości rosyjskiej poetki swoistym leitmotivem stał się proces oczekiwania na przyjście zmarłego męża i pożegnania się z nim, które urosły do rangi prywatnego obrzędu. Pierwszy dzień obrad zakończyła prezentacja autorstwa ks. dr. Cezarego Opalacha *Komunikacja w życiu rodziny*. Była ona poświęcona zasadom i skutkom tzw. prawidłowej i nieprawidłowej komunikacji wewnątrzrodzinnej.

Drugi dzień konferencji i obrady nad widowiskowością rozpoczęło wystąpienie dr Anny Kawalec *Rytualność sztuki performance*. Prelegentka zwróciła uwagę, że w sztuce performance laicyzuje się zjawisko rytuału, wykorzystując kategorie szamana (przewodnika rytuału) i sakralny charakter rytuału w celu wytworzenia przestrzeni zupełnie laickiego kształtowania się współczesnego człowieka. Ks. dr Zdzisław Kieliszek w prelekcji *Rola symboli i rytuałów w procesie kształtowania się tożsamości narodu* ukazał na przykładzie narodu polskiego wpływ określonych symboli i rytuałów (np. Orzeł Biały, święta narodowe, narodowe nekropolie) na kształtowanie się polskiej tożsamości narodowej. Kluczowym elementem kultury danego narodu okazuje się być obszar symboliki i rytuałów, ponieważ w nich zachowywana jest pamięć o przeszłości narodu, one pozwalają zrozumieć jego teraźniejszość i w jakimś sensie wyznaczają ścieżki jego przyszłego rozwoju. Relacji między mitem a rytuałem poświęcone było wystąpienie dr Jarosławy Koniewej *Relacja między mitem i rytuałem w obrzędach Nocy Świętojańskiej*. Dyskutantka odsłoniła starosłowiańskie mityczne korzenie organizowanych w przeszłości oraz współ-

cześnie rytualnych obchodów letniego słonecznego przesilenia, które przypada w tzw. noc świętojańską (z 23 na 24 czerwca). Dr Anna Nadolska-Styczyńska w prezentacji *Dyrektor muzeum ma zaszczyt zaprosić na uroczyste otwarcie wystawy*, analizując wybrane przykłady uroczystych otwarć muzealnych wystaw, doszła do przekonania, że wszystkie odbywają się według powtarzalnego schematu i zawierają podobne elementy, co sprawia, że owe otwarcia nabierają rytualnego charakteru. Sumeryjskie ceremonie religijne w referacie „*Boskie łodzie*” *má/má-gur, -dingir-ra w sumeryjskim rytuale i kulcie religijnym*, kończącym obrady pierwszej części drugiego dnia, przybliżył mgr Marcin Z. Paszke. Istotne znaczenie w tych ceremoniach odtwarzających mityczne wydarzenia odgrywały łodzie, na których przewożono posąg bóstwa i które na czas uroczystości stawały się jego mieszkaniem.

W ramach grupy tematycznej *Sakralizacja* zaprezentowało się czterech mówców. Pierwszy, ks. dr Mirosław Pawliszyn w wykładzie *Nawrócenie religijne jako uczestnictwo i zaangażowanie – próba analizy filozoficznej* wskazał, że nawrócenie religijne wymyka się wszelkim próbom uogólnienia, ponieważ zawsze jest przeżyciem jednostkowym. Niemniej jednak stwierdził, że każde nawrócenie należy wyraźnie odróżnić od postawy „zmiany światopoglądu” i zawsze niesie ono pewne konsekwencje zarówno w wymiarze życia jednostkowego osoby, która przeżyła nawrócenie, jak i grupy religijnej, do której dany człowiek należy. Rytuał jako fenomen ukazała mgr Karolina Blandzi-Maszycska w wystąpieniu *Rytuał jako forma komunikacji sacrum i profanum*. Problem coraz częstsze we współczesnej rzeczywistości przekazywania kościołów na cele świeckie poruszyła w wystąpieniu *Desakralizacja kościołów. Rytuał sacrum czy profanum?* dr Marta Kowalczyk. Analizie poddała kościelne procedury desakralizacji świątyń oraz emocje związane z tego typu wydarzeniami. Ostatni dyskutant, ks. dr Zdzisław Kunicki w referacie *Pismo rytuału a pamięć u Jacques’a Derridy* zauważył, że w dziele Jacques’a Derridy, francuskiego i żydowskiego myśliciela, jednocześnie są odsłaniane i skrywane żydowski rytuał obrzezania oraz chrześcijański wyznania wiary. Źródłem takiego stanu wydaje się być swoista trauma związana z doświadczeniami Derridy z okresu II wojny światowej.

XI Dni Interdyscyplinarne nie wyczerpały tematyki i problemów wskazanych w tytule sympozjum. Jako spotkanie wielu środowisk i dyscyplin badawczych były jednak owocne i z pewnością ubogaciły zarówno prelegentów, jak i słuchaczy. Uczestnicy sympozjum z różnych perspektyw badawczych, począwszy od etologicznej poprzez filozoficzną a skończywszy na teologicznej, przedstawili w swoich wystąpieniach odnośne rozumienie rytuału. Pozwoliło to na dostrzeżenie wieloaspektowości tego zjawiska oraz odróżnienie go od

fenomenów pokrewnych, takich jak: nawyk, symbol, procedura, zwyczaj, ceremonia czy też obrzęd. Miejmy nadzieję, że dyskusje, towarzyszące obradom, przyczynią się do większej integracji badań nad zjawiskiem rytuału.

ks. Zdzisław Kieliszek
Olsztyn

Konferencje i sympozja zorganizowane przez Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Olsztynie

W roku akademickim 2010/2011 ks. dr Stanisław Kozakiewicz, adiunkt Katedry Teologii Dogmatycznej i Fundamentalnej na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie, dyrektor Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie, zorganizował łącznie 6 konferencji i sympozjów naukowych.

Sympozja papieskie i ekumeniczne mają swoją długą historię i są związane z Instytutem Kultury Chrześcijańskiej, któremu od początku istnienia tej kościelnej placówki patronuje – dzisiaj już błogosławiony – Jan Paweł II. Tematem kolejnego sympozjum papieskiego była jego świętość, do której powołany jest każdy chrześcijanin. Jan Paweł II nie tylko odważnie dawał przykład życia ewangelicznego, ale również jako najwyższy nauczyciel Kościoła uczył przez prawie 27 lat swojego pontyfikatu, jak tę świętość realizować. Szczególną troskę Jego nauczania byli świeccy, którym wyraźnie wskazywał ich charyzmat świętości, polegający na realizowaniu powołania chrześcijańskiego w Kościele, żyjąc w tym świecie.

1 maja 2011 r. odbyła się na placu św. Piotra w Rzymie uroczystość związana z beatyfikacją Jana Pawła II, której przewodniczył Jego bezpośredni następca, Benedykt XVI. Dlatego za wzorem różnych instytucji kościelnych, ks. dr Stanisław Kozakiewicz zorganizował konferencję papieską jako duchowe przygotowanie do tej niezwykłej uroczystości. Patrząc oczami wiary beatyfikacja Wielkiego Papieża Polaka była darem Miłosierdzia Bożego, a zarazem impulsem do nowej ewangelizacji, której potrzebuje Polska, jak też wszystkie kraje Unii Europejskiej.

Bł. Jan Paweł II był mocno zaangażowany w ruch ekumeniczny. Za Jego wzorem odbyło się już XXIX Sympozjum Ekumeniczne, poświęcone eklezjologii, a zwłaszcza podstawowym wartościom eklezjotwórczym, jakimi są charyzmat i instytucja. O charyzmacie i instytucji w Kościele mówili prelegenci trzech głównych konfesji.